

Dr. OTOKAR FISCHER:

KONTROVERSA O VÝVOJI LIDSKÉHO SMYSLU PRO BARVY.

Poznámky k dějinám vědeckého problému.

Francouzští psychologové rádi se táží, pokud předmět a výsledek vědeckého šetření jsou v určitém poměru k badatelově temperamentu a zda snad nebyly dokonce určovány „potřebami jeho srdce“. Zájem o osobnost učencovu má své oprávnění a vede k jemným pozorováním o tom, že i metoda práce může odpovídati duchu svého původce, že i nejpřísnější určování problému mohou svědčiti o vřelém zaujetí duševním. V dějinách nepřehledné řady otázek seskupených okolo pojmu a problému „barvy“ poskytuje Goetheova Farbenlehre výmluvný doklad, jak vědecká snaha stává se životní otázkou, jež může vésti ku vzpouře proti vládnoucí a uznávané nauce a jejíž konsekvence leží těsně na hranici životní tragiky. Také jiné pokusy o vyložení světa barev jsou s náklonnostmi svých tvůrců ve spjetí co nejužším. Tak se malíř Ewald ke své theorii o pohybu barev v neposlední řadě dal pohnouti, jak se zdá, idiosynkrasií proti žluti, Grant Allen k některým ze svých vývodů lhostejností k barvě zelené, tak byli esthetikové osmnáctého století svým ryze osobním podceňováním barevných zjevů posilování ve svých mylných poznacích o antice, tak vyvolává zcela individuální, často snad fyziologicky podmíněná dispoice vždy nové a nové fantastické soustavy na základě předpokládané, těsné prý příbuznosti mezi zvukem a světlem.

Zajisté i odpovědi k oné otázce, učiněné před půl stoletím a pak víc než třicet let horlivě probírané, po dějinném vývoji lidského smyslu pro barvy byly závisly na zvláštnostech jednotlivých bojovníků pro a contra; větší zájem však nežli biograficko-psychologickému pozadí přísluší všeobecnějším podmínkám, jež se uplatňovaly v dějinách vědy vůbec a ve vývoji uvedeného problému zvlášť. Jeho průběh vykazuje shody s pochody biologickými; jeho vznik, vzrůst, přetváření, odumírání, zánik jsou determinovány velkým počtem otázek z nauk pohraničných; jeho organický rozvoj znázorňuje malý výsek z duševních dějin druhé polovice devatenáctého století. Otázka po vývoji smyslu pro barvy jest pravým typem vědecké diskuse. Historický přehled ukáže, která otázka se zjevuje

na obzoru vědy a která jest vykládána, která v sebe pojímá látku pomezných oborů, stáčejíc se s předmětu na předmět a vyzývajíc k úmyslnému či bezděčnému nedorozumění. Odborníci reklamovali otázku pro svou přesně ohraničenou disciplinu, odmítajíce komukoli nezasvěcenému právo do ní zasahovati a v ní rozhodovati. Vyšedši z klasické filologie a z orientalistiky, dostala se otázka po vývoji smyslu barvového do okruhu vědy linguistické, odtud byla přesunuta na pole fysiologické, brzy rozšiřována na problém všeobecné biologie, brzy zužována na otázku ofthalmologickou, opět uvedena v dosah věd duševních a historických, tu psychologie, tu poetiky, tu dějin umění, jindy reklamována pro srovnávací národopis, a mimo to sem zasahovala blízká odvětví nauk nově se tvořících, jako pedopsychologie a analyza počitků. Se zvláštní houževnatostí bránili specialisté svého práva; jednotlivé výroky, jsouce vedle sebe postaveny, svědčí o svéhlavém vzdoru neústupných obránců privilejí vědeckých. Rabl-Rückhard rozhodl r. 1880 (*Zeitschrift für Ethnologie* 12, 221), že otázka po vývoji smyslu pro barvy „z oboru historicko-linguistického byla naprosto zatlačena na pole fysiologicko-přírodovědné a bude, ač-li vůbec, moci býti rozřešena leda statistickými údaji co nejhojnějšího pátrání konaného na živých lidech.“ S výsměchem povýšeného filologa odmítl naproti tomu Weckenstedt (*Geschichte der griechischen Farbenlehre*, 1888, str. VI., srv. X. a porůznu) veškerou obdobu čerpané ze statistiky a ze srovnávacího národopisu a stanovil: „nicht der Physiker [und Physiologe] und Sprachvergleicher ist der berechtigte Erklärer der Farbenbezeichnungen der Alten, sondern der Philologe und Aesthetiker“, kdežto Grant Allen, přiznává se, že není klasickým filologem, nicméně si osoboval plné právo rozhodnouti otázku homerských barev, neboť: „Předmět ten přísluší ethnologům a psychologům, nikoli však řeckému jazykozpytci“ (*Der Farbensinn*, 1880, str. 259, pozn.). A při tom tři tito jmenovaní mužové v nejzávažnější věci byli za jedno, zaujímajíce k otázce souhlasné stanovisko odmítavé; tak hluboko různost v nazírání na vědeckou příslušnost otázky vnikala i mezi zastance stejných teorií.

Tolik na vysvětlenou, proč na tomto místě vyhrabává se problém málem zapomenutý, o němž dle úsudku většiny badatelů jsou účty dávno uzavřeny. Následující řádky mají předním účelem informovati a referovati; časovosti sice otázka nepostrádá ani dnes, ježto na př. Schultzovým spisem „O soustavě barevných počitků u Hellenů“ byl podniknut nový pokus o modifikaci zavržené hypotézy: moje řádky však nevynesou nových fakt o vlast-

ním problému, nýbrž mají poukázati k hlediskům, s nichž dějiny problému objeví se v celkovém a někde snad novém osvětlení. Details nebudou vyzdvihovány s tímž důrazem jako způsob, metoda a směr otázek, o důkladných vyvráceních nebudu se šířiti jako spíš o mylných předpokladech. Za nynějšího stavu vědy lze přes ojedinělý pokus Schultzův a přes celé Gladstoneovo-Geigerovo-Magnusovo učení přejíti k dennímu pořádku. A vskutku v učebnicích otázce už nevěnuje se pozornosti; někdejší zastanci odvolali své původní tvrzení, ba i polemika proti nim, pozbyvši aktuálnosti, byla v pozdějších vydáních spisů odpůrců potlačena. Pro historii vědy, pro psychologii problému však nepozbylo důležitosti, uvědomiti si, kterak otázka po vývoji smyslu pro barvy vznikala, které všeobecné směry historie duševní na její utváření působily, jakými perspektivami byli zvábeni zakladatelé theorie, a kterak různé metody vědy esthetické se k problému chovaly. Zvlášť pokud se týče esthetické stránky problému, ukáže se, doufám, že rekapitulace otázky a jejího vývoje má spolu význam heuristický; ne nadarmo každý, kdo přistupoval k jejímu řešení, předesílal vlastnímu dílu přehled o jejím aktuálním stavu.

Nikoli dedukce a spekulace, nýbrž výklad určitých jednotlivostí dal prvý podnět ke kontroverzi. Vzniklať na základě rozboru básnické mluvy Homerovy. William Edward Gladstone, slavný anglický státník, věnoval oddíl svých „Studies on Homer and the Homeric Age“¹⁾ poetickému výrazu v Iliadě a Odyssei. Srovnávaje schopnost a zvyklost tehdejšího vyjadřování s dnešní organizací plodů básnických, konstatoval, že v jistých bodech byl básník (tedy lidé vůbec) za řecké doby heroické náramně pozadu proti nám lidem přítomnosti. Daleko sice bylo již pokročilo porozumění pro formu, pro pohyb, pro výrazy zvukové, za to nebylo přesnosti v oboru čísel a v světě barev. Kdežto pak nevyspělost a nejasnost poměrů numerických lze zhusta uvést na požadavek básnické techniky (nadsázky, parafraze), nevystačíme tímto argumentem při vysvětlování zvláštního nedostatku v pojímání barev. Zajisté, básník užívá plným právem také barev ve smyslu nevlastním, přeneseném, ale u Homera věc je složitější. Především ani nezná tolik barev, co jich dnes patrno i necvičenému oku.

Stejného výrazu užívá nejen by označil různé odstíny téže barvy, nýbrž aby označil barvy, jež dle našeho názoru podstatně se liší;

¹⁾ Oxford, University Press 1858. Vol. III., Sect. IV. „Aoidos“, p. 457 ss. — V německém zpracování Schusterově (v Lipsku, Teubner 1863) je partie o barvách vynechána.

πορφύρεος na př. je mu výrazem pro rudost krve, pro barvu moře, pro pestrost duhy, pro šed' mračna; *κυάνεος* přívlastkem Diových obočí, Hektorových vlasů, břehu po odlivu; *ιοειδής* barvou moře, fialek, vlny. Souhlasně vidí týž předmět brzy ve zbarvení tom, brzy ve zcela odchylném, železo je brzo žluté, brzo fialové, brzo šedé. Elementární postřehy barvy, totiž vjemy bělosti a jejího opaku, černi, daleko převládají, a ostatní barvy jsou pocifovány prostě jako sousedící s tou či onou krajností. Dále, v poetických ozdobách Homerovi nejvlastnějších barva téměř úplně chybí: Jeho četné příklady mají tertium comparationis v pohybu, v síle, ve zvuku, v podobě, v souměrnosti, v početnosti, ve světle a šeru, nikoli v barvě. Jeho tak význačná epitheta zakládají se na jmenovaných vlastnostech, a jenom třikrát na barvě. Rovněž zaujímá barva podružné místo při popisu zvířat, ba i v charakteristikách lidské postavy, vyjímajíc zbarvení vlasu. Ba ani na duze nebyla barvitost považována za přední znak. Odkud vysvětlil zvláštní ten úkaz? O Homerově slepotě přec nelze vážně diskutovati; rovněž se Gladstoneovi přičítá uznávati defekt v jeho organisaci; ani s privileji poetických licencí nechce počítati, nýbrž shledává podstatu odchylného Homerova nazírání v tom, že několik důležitých zdrojů našeho barevného vnímání jevílo se mu v jiné podobě. Neboť olivový nádech pleti prý nepřiváděl k platnosti kontrastu mezi bělostí a červení, vlas se silněji než u nás klonil k temné barvě, květiny nebyly v té míře pěstovány jako za našich dnů, slunce měnilo jarní zeleň rychleji v hnědé tony, duha se tak často nezjevovala, malířství bylo prý zcela neznámo, barviva v řídkém užívání; znalost barev omezovala se skoro výhradně na odstíny a lesky kovů, na několik intenzivních přírodních úkazů, jako na modř nebes a oceánu atd. Byl tudíž smyslový ústroj pro barvy i vjem barev mezi Řeky doby bohatýrské jenom částečně vyvinut. Za to měl Homér náhradou za soustavu barevnou celý system počitků, vyvolávaných jasnem a šerem. Homerovy barvy jsou modifikacemi, útvary světla a jeho protikladu, asi v tom smyslu jako Goethe vyvozoval původ barev z prostupování světla a temnoty. Tak jako jsou určití živočichové, jichž ústrojům jsou přístupny impresie světla a temnoty, nikoli však vjemy barvy nebo formy, tak tomu i u Homera. Od jeho dob se poměry podstatně změnily, se vzrůstem lidských znalostí zdokonalovala se výkonnost lidských orgánů. Vnímáme přesněji než vnímal Homer. Vždyť trpaslík vidí dále než obr, stojí-li na jeho ramenech.

Ještě jednou vrátil se Gladstone k Homerským barvám, a tehdy

(1877)²⁾ na základě prací, jež z části jím byly vyvolány. Vystupoval mnohem určitěji, stanově nejen pro starověk, nýbrž pro celý vývoj lidstva zákon, že počitek barvy následoval teprve po počtcích světla, i shledával analogické pokusy o rozluštění otázky barev za příliš mírné, ježto Homer prý neměl vůbec než výrazy pro světlo, lesk a pro jich opak, a i tam, kde zdánlivě chtěl označiti barvu, neměl na mysli nic jiného než efekt světelný. O tom, že od publikace první jeho práce vyskytly se vážné námitky proti němu, Gladstone vůbec se nezmiňuje. Pro vývoj otázky tudíž toto druhé pojednání, ač zajímavé jako dokument psychologický, není významným stadiem. Ale v dřívějších jeho Homerských Studiích, nad jichž odvážnými etymologiemi dnešní filolog pokrčí rameny, byl již vytčen další postup kontroverse.

Druhým východiskem jest linguisticko-filosofické dílo Lazara Geigera, jenž neodvisle od svého předchůdce upozornil na nedostatek jistých barevných označení v nejstarších náboženských zpěvech různých národů. Nedostal se k definitivnímu zpracování obsáhlého materiálu, poznámky o nebi a o barvách byly jako fragmentární třetí oddíl vsunuty do jeho dějin lidské řeči a lidského ducha,³⁾ celkový však obraz, plán a cíl jeho názorů jest naznačen v přednášce,⁴⁾ již r. 1867 linguista Geiger slavil znamenitý úspěch před shromážděním německých přírodovědců ve Frankfurtu n. M. K čemu Geiger směřuje, není nic menšího než důkaz, že na počátku lidské civilizace zrak reagoval pouze na nejostřejší světelné kontrasty rudosti a černi. S rudostí splývala běl, s černí splývala modř. Modrá barva vůbec pro prehistorického člověka a pro člověka primitivních kultur neexistovala v samostatné platnosti. — Sotva který předmět obrací na se tak napjatou pozorností nevyvinutých náboženských kultů, jako nebesa. Nebe spolu se zemí, spolu se sluncem bylo uctíváno jako božství, tudíž i opěvováno, popisováno. Ale nejvýznačnější pro nás vlastnost, totiž modrá barva nebes, byla pomíjena důsledným mlčením. Ani Rigveda, ani Avesta, ani Starý Zákon nezná modré barvy, stejně tak Korân, reprezentující rovněž původní

²⁾ V článku vydaném v „Nineteenth Century“, říjen 1877. (Referuji dle německého překladu: „Der Farbensinn. Mit besonderer Berücksichtigung der Farbenkenntnis des Homer.“ Ve Vratislavi, 1878.)

³⁾ Ursprung und Entwicklung der menschlichen Sprache und Vernunft. Stuttgart, Cotta 1872. Zweiter Band: Drittes Buch (p. 241–390). (Z pozůstatosti auktorovy vydal jeho bratr Alfred Geiger.)

⁴⁾ Otištěna p. 45–61 jeho spisu „Zur Entwicklungsgeschichte der Menschheit. Vorträge“. Stuttgart, Cotta, 1871.

kulturu svého kmene; u Homera splývá *κράνεις* s černí, modrá část duhy ucházela pozornosti helenských badatelův, ani římské básníci nerozeznávali mezi modří a temnem. Jediné pak za starověku důkazy o znalosti a užívání modré barvy jsou čerpány z Egypta a Číny, tedy z civilizací již oddálených a odcizených stavu primitivního. Obdobná pozorování platí pro barvu zelenou — nábožné zpěvy neopěvují této nejrozšířenější barvy přírody, i zdá se, že lze stanovit postup, v němž se vyvíjel smysl pro barvy, že bylo kdysi údobí, jež nazvati se dá černo-červeno-žlutým, později (u Řeků) perioda bílo-žluto-červeno-černá. Modrá (a fialová) barva je naproti tomu naivnímu oku přístupna až v poslední řadě.⁵⁾ Vybavilaf se z představy temnoty vůbec a odtud kolísání mezi označeními jako tmavomodrý, hnědý, šedý, černý, odtud úkaz, že modrá i černá barva vyjadřovaly smutek.

Oba učenci zdůrazňují moment vývojový a počítají se zdokonalujícími se stupni lidského smyslového poznávání. Nepřenášejí posud thematu na pole fyziologické, nechávajíce záhadu prozatím záhadou, ale již z té okolnosti, že Geiger předložil problém shromáždění přírodovědeckému, patrně, odkud očekával objasnění. Látko, pro dvě v leckterém bodu souhlasná pozorování oboru filologicko-literárního hledati rozluštění a osvobozující formuli v zákonu všeobecné biologie, bylo takřka neodvratno, aby v sedmdesátých letech konstatování řady vývojové bylo uvedeno na formuli, vzatou z descendenční theorie. Gladstone mluví o vývoji celkem dosti všeobecně, asi tak jak se od osmnáctého století mluvíváno o výchově lidského pokolení, o pokroku, o pidimužiku stojícím na ramenou obrových; mnohem určitější jest názor evoluce u Geigera, ačkoli jeho theorie byla utvořena nezávisle na Darwinovi⁶⁾. Hugo Magnus to byl, docent pro oční choroby na universitě v Bratislavě, jenž na nový problém aplikoval novou vymoženost anglického evolucionismu.

⁵⁾ „Und so muss wohl auch das Blau von geringerem Reize für kräftiger gestimmte als für zärter empfindsame Seelen sein“ (Ursprung der Sprache 2, 356); daleko určitěji v uvedené přednášce.

⁶⁾ Záruka toho u Steinthala, Urspr. der Spr., 3. vyd. p. 145, tudíž připojení Geigera k Darwinistům (Hochegger, Gesch. Entw. des Farbensinns p. 2, i Dacqué, Der Descendenzgedanke und seine Geschichte 1903, p. 109) příliš těsné. Užívám výrazu „darwinism“ a „evoluční theorie“ promiscue, což nebylo by přípustno pro dnešní stav vědy, ale což je dovoleno v referátu o prvých triumfech anglického učení v Německu; odvolávám se na př. na Hartmannův přehled vývojových teorií (v 2. ročníku Ostwaldových Annálů, 1903) na dotvrzení, že v šedesátých a sedmdesátých letech obě označení splývala.

S moderní přírodní vědou sdílel se Magnus o přesvědčení, že ne-sčíslné útvary zvířecího organismu podléhají postupné transformaci, přizpůsobující je vlivům světa vnějšího. Tím už je řečeno, že ústroje těla lidského, tudíž i smyslové orgány, prodělaly určité změny, a těmito změnami byly podmíněny také změny jejich počitků. Fysiologické zkoumání těchto někdejších fysických i psychických přeměn jest nemožno, proto s radostí vítati je pomůcky, jež se přírodovědci naskytají ve vědách historických, jako jazykozpyt a archeologie. Nemůžeme-li přímo konstatovati změny orgánů samotných, tož můžeme alespoň, soudí Magnus,¹⁾ uzavíratí změny ty ze změn počitků, změny počitků pak zase dají se prý vyvozovati z modifikace slovního výrazu. Konkrétně mluveno, dá-li se dokázati, že posuzování určitého tonu barevného, modři či zeleni, v různých etapách lidského vývoje bylo různé, dá se podle těchto modifikací beze zvláštní námahy vyvoditi důsledek, zda smyslová činnost během lidského vývoje prodělala vývoj k lepšímu a v čem se vývoj ten, po případě zdokonalení to, jevílo. Historické argumenty rozvrhuje Magnus ve dvě skupiny: Předně zkoumá na základě literární statistiky, kde se vyskytuje a kde chybí výraz pro určitou barvu. Po druhé bere za základ přírodní úkaz, jenž během tisíciletí podstaty své neměnil, totiž úkaz duhy, a srovnává, kterak za dob dětství lidského a kterak za dob pokročilých lidé se k němu stavěli. V prvému ohledu vychází od Gladstoneových a Geigerových výzkumů, bezpodmínečně a bez kritiky přijímaných, a shledává v nich záruku, že dávné lidstvo nemělo smyslu pro barvy, nýbrž pro světlo, že potom paprsky dlouhých vln etherových převládaly, tedy živé barvy červení a žlutí, kdežto modrá a natož fialová barva byla archaickým lidem takřka neznáma.

Druhá argumentace jej v tomto výsledku utvrzuje, neboť zprvu byla duha pojímána za úkaz o barvě jediné, Xenofanes ji popisuje jako trojbarvou, Aristoteles konstatuje čtvero jejích složek, až na prahu novověku stanovil Newton všech sedm barev duhových. Tyto historické příklady slouží jenom za podporu všeobecného pravidla biologického: Na počátku vývoje byla sítnice oka lidského pouze s to, „na světelném paprsku, jenž se jí dotkl a jenž ji podráždil, rozeznati jeho kvantitu, nikoli jeho kvalitu — dovedla zachytiti velikost amplitudy oscilační a převésti ji na uvědomělý po-

¹⁾ Srv.: Die geschichtliche Entwicklung des Farbensinnes. Leipzig, Veit, 1877. — Brzo na to vydána druhá brožura: Die Entwicklung des Farbensinnes v Preyerově „Sammlung physiologischer Abhandlungen“ (1. Reihe, 9. Heft, Jena, Dufft, 1877). Hlavně podle této druhé referuji.

čitek, nikoli však trvání oscilace, počet vln světelných přetvořiti ve zvláštní akt vnímání.“ Teprve postupem doby vyvinula se v ní také tato druhá schopnost. I otvírá se zajisté do budoucnosti slibná vyhlídka dalšího vzestupného vývoje, ba snad paprsky dnešnímu oku neviditelné, jako ultrafialové, stanou se vnímatelný stupňované sensitivitě budoucnosti — —

Kdož by nepoznal v závěrečné této fanfaře, ohlašující hudbu budoucnosti, věrného šířitele Darwinova učení!⁸⁾

Magnus brzy slevil s vítězoslavné určitosti svých výroků. Svého času však se chvílemi zdálo, jakoby hypotéza o vývoji smyslu pro barvy nabývala platnosti zákona, a to nejspíše vlivem důkladného, třeba nepropracovaného pojednání Geigerova, díky početní síle jeho dokladů a jeho stanovisku, jež chtělo smířiti zneprátelené metody věd přírodních a duševních. Ovšem, sotva že byla theorie ormulována, již vzbudila také odpor, a jak přirozeno, prvá polemika navázala na časově prvou formulaci u Gladstonea. S jedné strany filolog Schuster,⁹⁾ překladatel Gladstoneova díla, vyslovil pochybnosti vůči jeho partii o barvách, rozlišoval v homerských barvách původní od nevlastních (odvozených, jako *ῥοδόεις, οἶνον*), konstatoval, že poesie dává přednost druhé, metaforické, obraznější skupině, jakož vůbec se snažil o vysvětlení 2 vnitřních důvodů básnické dikce.¹⁰⁾ S druhé strany básník Jordan,¹¹⁾ překladatel Homera, s radostí uvítal aplikaci zákona fyziologického na pochod duševní, avšak vindikoval pro Homera schopnost viděti modrou barvu, přijímaje theorii pozměněnu v ten smysl, že Homerova perioda podává biologickému zákonu historický argument v řeči básníkově, ježto v ní skutečný střed spektra barevného, totiž zeleň, neodděleně ještě splývá se žlutí a se žlutošedí.

Stanovisko vůči všeobecnějším vývodům Geigerovým a Magnusovým dávalo širší basi.

Na Geigerových výkladech buduje linguista O. Weise¹²⁾ jazy-

⁸⁾ Haeckel precisoval svoje stanovisko daleko rezervovaněji (*Gesammelte populäre Vorträge aus dem Gebiete der Entwicklungslehre*, Bonn 1878, II., 120—164).

⁹⁾ *Homers Auffassung und Gebrauch der Farben, nebst Erläuterung eines epischen Stilgesetzes*, v *Mützelově Zeitschrift für das Gymnasialwesen* XV, Berlin 1861, p. 712—733.

¹⁰⁾ O vývoji esthetické diskuse pojednávám níže.

¹¹⁾ *Novellen zu Homeros 9.: Die Farben bei Homeros* (*Jahrbücher für class. Philologie* 113, 1876, p. 161—168).

¹²⁾ *Die Farbenbezeichnungen der Indoeuropäer* (*Bezenbergers Beitr. z. Kunde der indogerm. Spr. II.* 1878, p. 273—290).

kový systém výrazů pro barvy, v němž stanoví jedno oddělení pro barvy oka primárního, totiž světlé, druhé oddělení pro čern, modř, hněd a tmavou zeleň. S obezřetnými výhradami fruktifikoval Geigerovu teorii pro indoevropský jazykozpyt O. Schrader.¹³⁾

Přísný kritik vyvstal Geigerovi na jeho nejvlastnějším poli v Steinthalovi. Steinthal věnoval velkou část (p. 146–299) třetího vydání svého spisu o vzniku řeči¹⁴⁾ rozboru Geigerových děl a tam p. 201–209 ostře brojí proti domnělému vývoji smyslu pro barvy. Důvody čerpá z psychologie řeči. Současně s Krausem poukazuje na to, že počitek smyslový a jeho jazykový výraz se nutně neshodují. Vyslovuje silnou pochybnost, zda z fyziologických nálezů je vůbec přípustno uzavíratí na jevy psychologické, natož jazykové, a dostává se ve vědomý odpor proti postulátům evolučním. Se stanoviska biologického jeví se jeho krajní stanovisko ovšem přehnaným, až absurdním. Zcela v nesouhlasu s novějším bádáním, na př. o daltonismu, je Steinthalův výrok: „Byli-li pěvci Iliady a starých hymnů indických zdravými lidmi, jest zbytečno podotýkati, že v jich zrakovém ústrojí vše dalo se týmž způsobem jako v našem; nebýti toho, nuže, pak vůbec lidmi nebyli.“ Přirozeně musila skepse vůči vývojovému stanovisku nanejvýše popuditi krajního Darwinistu Magnuse, jenž ji přímo zve opovážlivostí.¹⁵⁾

Ale právě vychvalovaná teorie vývojová stala se Magnusovi osudnou zbraní, když ji proti němu obrátil rozhodný Darwinista Ernst Krause, vydavatel časopisu Kosmos.¹⁶⁾ Uvádí proti Magnusovi, že obratlovci, stojící na nižším stupni vývojovém než člověk, již si libují v příjemných barevných kombinacích a že i různé druhy hmyzu vyznačují se smyslem pro modré odstíny květin. Kterak tedy může evolucionista vysvětliti, že by byl potomek níže or-

¹³⁾ Sprachvergleichung und Urgeschichte, ale jen v I. vydání: Jena 1883, p. 172 n.

¹⁴⁾ Der Ursprung der Sprache im Zusammenhange mit den letzten Fragen alles Wissens. Eine Darstellung, Kritik und Fortentwicklung der vorzüglichsten Ansichten. 3. vyd. 1877. Ve čtvrtém vydání (1888) partie o barvách chybí.

¹⁵⁾ Srv. Magnus, Gesch. Entw. p. 48 pozn.

¹⁶⁾ Kosmos, Zeitschrift für einheitliche Weltanschauung auf Grund der Entwicklungslehre I. (1877): p. 264–275 Krauseův posudek Magnusova díla, tamtéž 423–433 kontroverza mezi Magnusem a Krausem; tamtéž 486–495 Gustava Jägerova darwinistické vývody proti Magnusovi. Krauseovy námitky proti teorii o vývoji smyslu pro barvy jsou opakovány v úvodu k něm. překladu Grant Allenova Colour-Sense (1880) a v Krauseově „Krone der Schöpfung“ (1884, vydáno pod pseudonymem Carus Sterne).

ganisovaného tvorstva, v daném případě člověk homerský, pozbyl tak význačné schopnosti? Mimo to i z důvodů archaeologických jsou Geigerovy výsledky zavržitelné. Ve starověku těší se obzvláštní oblibě krása polodrahokamu, jehož barva se blíží nejzazší mezi předpokládané řady vývojové, totiž indigově modrý lapis lazuli, v bibli safirem nazývaný; nemá mimo svou barvu žádné přednosti, jsa neprůhledný, beze hry barev, beze zvláštní hutnosti či tvrdosti. Co se pak duhy týče, třeba mít na mysli, že ani my bychom bez předchozího vzdělání nekonstatovali právě sedm barev; na prvý pohled vskutku nerozeznati víc než tři; uvykli jsme rozlišovati za hlavní barvy modř vedle indiga, čímž se dopouštíme bezpráví na př. vůči modrozeleni nebo žlutozeleni; jest tudíž naše rozlišování barev věcí konvence a zvyku. Řidké vyskytování se modrých a zelených odstínů u básníků východních a jižních má důvod psychologicko-ethnografický. Je rozdíl mezi vývojem vnímání a vývojem označení; pro historii řeči má Magnusův zákon částečnou platnost, v jazyku skutečně barvy bohaté světlem se vyskytují na nejstarším stupni, analogie toho lze nalézt v popisech dnešních necivilisovaných národů. Další obdobu poskytuje úvaha o vývoji smyslu pro zvuk a pro harmonii.

Angličan Grant Allen¹¹⁾ putuje drahami souběžnými s drahami Krauseovými, ale nepřiznává se k odvislosti od něho. Allen vyšel z úvah psychologicko-estetických a dospěl, sleduje z evolucionistů především Herberta Spencera, k uzavřenému biologickému systému, jenž alespoň svou jednotností má cosi imponujícího. Všechno dění důslednému tomu monistovi se mění v určitě vystižitelný sled příčin a následků, nekonečně pestrý úkaz barvy redukuje se jeho vývojovým maximám v tuto kruhovitou formulku: (srv. p. 273): „Výtvorem hmyzu jsou květiny. Produktem květin jest barevný smysl u hmyzu. Výsledkem smyslu pro barvy je záliba v barvě. Produktem vkusu barevného jsou motýlové a lesklí brouci. — Produktem ptáků a ssavců jsou plody. Produktem plodů jest záliba v barvě u ptáků a ssavců. Produktem záliby v barvě jsou vnější barvy kolibříků, papoušků a opic. Produktem předků člověka plody se živících jest podobný vkus u člověka a produktem tohoto vkusu jsou konečně rozmanité výrobky lidských uměn s barvou zacházejících.“

¹¹⁾ The Colour-Sense: Its Origin and Development. An Essay in Comparative Psychology. London 1879. Užívám německého překladu: Der Farbensinn. Sein Ursprung und seine Entwicklung. Leipzig, Günther 1880.

A tím — uzavřen kruh od hmyzu po Turnera. Tedy (srv. 211): Člověk jest potomkem čtyřrukého, plody se živícího zvířete, jež má všem vertebrátům společnou schopnost vnímati barvy vůbec a mimo to zálibu plodožravých živočichů pro barvy krásné. Tudíž jest Magnusova theorie již předem nemožna. Nejslabší její oporu vidí Allen v nedostatečnosti časových spacií (195). Kdyby byl Magnus tvrdil: tři miliony či třeba třicet milionů let, i tehdy by přívrženec učení vývojového mohl váhati se souhlasem pro nedostatečný prostor časový; ale stanoví-li tři tisíce let, stává se tento nedostatek absolutně neodvolatelným. Auktor však se nespokojuje těmito argumenty přesvědčivými pro evolucionisty jeho směru, nýbrž shledává se zdarem důvody z historie, a jako první poukazuje důrazně k tomu, že tvůrcové protivné theorie přestávali na důkazech jazykových, kdežto skutečné památky starožitnické jejich pozornosti na dobro ušly. Na příkladech z assyrské a egyptské architektury a plastiky i z uměleckého průmyslu jmenovaných národův ilustruje Allen zálibu antických lidí v temných barvách, v modři i zeleni. Nemenšího významu jsou jeho poukazy ethnografické, jimiž sporu vykázal nový směr. Dle jeho slov stanoví Magnus a priori, jakými býti musí počitky divochů, nedal si však záležeti na tom, by pozorováním, badáním a četbou vypátral, jakými počitky ty ve skutečnosti jsou. By tuto mezeru vyplnil, rozeslal Allen do všech končin světa archy s otázkami po barevném systému národů nekultivovaných. Odpovědi zněly téměř veskrze v ten smysl, že všechny kmeny dovedou rozoznati — třeba že ne pojmenovati — i blízko sousedící nuance barevné. Souhlasné resultáty poskytuje úvaha o výrazech barvu značících, o jich vztahu k životu dennímu, k mluvě všední a k básnickým okrasám (kap. 13).

S odmítavou odpovědí Allenovou kryje se současná a rovněž psychologicky založená, ale daleko vědecktější práce Antona Martyho,¹⁸⁾ tehdy profesora v Černovicích, dnes v Praze. Je psána s podivuhodnou šetrností a se vzácným klidem. Vysoké ceny dodává jí široký rozhled, jenž neshlíží pohrdavě na odpůrce a nevyzdvihuje krátkozrace vlastní methodu, ač ovšem jest auktor přesvědčen, že prozatím nikoli fysiologie, nýbrž psychologie dává možnost rozhodujícího slova. Po stručné historii otázky předkládá své argumenty proti předpokladu vývoje lidského smyslu pro barvy, a to v prvé řadě argumenty čerpané z dedukce, na to vývody založené

¹⁸⁾ Die Frage nach der geschichtlichen Entwicklung des Farbensinns. Wien, Gerold 1879.

na zkušenosti. I Marty se uchyluje k srovnávacímu národopisu (zkoumá zrakový systém Dakotů), odhaluje nesrovnalosti Magnusovy hypotézy s naukou descendenční, sbírá doklady z archeologie a vyvrací pak v oddělení druhém krok za krokem všechny důvody od Magnusových přívrženců uváděné. V těchto bodech nepřináší tudíž Martyho práce nic podstatně nového, rozvádějí a prohlubují pouze stanovisko předchůdců, zvláště Krauseho. Ale v jiném ohledu vyniká Marty daleko nade všechny dřívější. Zkoumá — methodičtěji než Allen — vztah jazyka k světu barev: řeč nevzniká následkem nějaké úmluvy, nýbrž bez plánu a bez systému (p. 101 ss.); pro určitý a jednoznačný počitek nemusí existovati též určitý a jednoznačný výraz; pojmenování barev pak podléhá zcela náhodným okolnostem; vlivy techniky, praktické potřeby se tu uplatňují; od antiky nás dělí staletí i nejsme s to vůči zlomkovitým jejím výrazům zaujímati správné stanovisko; stará a moderní označení barev pokrývají, aplikována jsouce na kruh barevný, namnoze výseky vzájemně se protínající (v. p. 105). Hlavní však zásluha Martyho spočívá v tom, že uvedl (ne právě nejúspěšněji vzhledem k svým následovníkům) do změní problémů methodickou přesnost. Tolik se psalo o vývoji smyslu pro barvu, ale sotva komu napadlo pokusit se o vymezení pojmu smysl pro barvy, *Farbensinn*, *Colour-sense*. A když tu Marty se táže po obsahu a rozsahu uvedeného pojmu, zjevuje se kuriosní úkaz, že pod stejným názvem se směsovalo několik nesourodých obsahů! Brzy byl „smysl pro barvy“ identický s počitkem (*Farbenempfindung*) a pak se thema pohybovalo v mezích fyziologie; ale nerozlučitelně byla s tím spojována schopnost barevné odstíny rozeznávat, tudíž schopnost — dle Martyho — logická, týkající se úsudku (*Farbenurteil*), a nepřesným užíváním terminu se mohlo státi, že i Darwin¹⁹⁾ (jak sám se přiznal) pokládal při pozorování vývoje dětského organismu za slepotu vůči barvám úkaz, jenž nebyl než nedostatkem úsudku. Ale ježto se spor zhusta přesunoval i na pole historie kultur a umění, dostavovala se třetí, nejosudnější, *μετάβασις εἰς ἄλλο γένος*: co se zvalo vyvíjejícím se smyslem pro barvy, nebylo de facto nic jiného než měnící se cit pro barvy (*Farbengefühl*). O vývoji citu pro barvy se ovšem diskutovati dá, vývoj toho citu jest skutečným problémem, třebaže nepřipouštíme změny v počitku. O vývoji citu pro barvy víme prozatím pramálo. — Mimochodem řečeno, klasický doklad tohoto směřování různých

¹⁹⁾ Biograf. skiza malého dítěte (něm. překlad poprvé v „Kosmos“ I 1877, 367–377, originál v „Mind“ 1877, 285).

problémů pozoruji u Magnuse tam, kde pro správnost svých teorií dovolává se též Ewaldova t. zv. „pohybu barev“. Ewald — odpůrce Geigerův — konstatoval, že některé barvy v hodnotě stoupají na úkor jiných; a Magnus touto kulturně historickou domněnkou chtěl podporovati tvrzení o procesu — fyziologickém!²⁰⁾

Zajímavo, kterak Magnus reagoval na závažné námitky.²¹⁾ Dovedl až příliš dobře se dohodovati s vymoženostmi svých odpůrců, a jest podivuhodno umění, kterak každý svůj ústupek vyhlašoval za konsekventní postup a domyšlování vlastních teorií. Jedním dechem tvrdí, že námitkami odpůrců se jeho posice ještě utvrdila, současně však transferuje celý vývoj systému zrakového z dob historických do doby prehistorické (*Farben und Schöpfung*, kap. V. 1). Cituje, kde který auctor proslovil něco obdobného jeho tvrzení, přijímá skoro bez kritiky stejně Vischera jako Haeckela, stejně Geigera jako Goetha. Uznává, že jeho důkazy se jednostranně opíraly o materiál filologický; připouští, že příliš důvěřivě spolehal na shodu slova s počtkem — a tím stanoví sám *πρωτον ψευδος* své theorie. Neboť tato námitka, proslovená hned z počátku diskuse Zehenderem a Dorem, dá se vskutku zdvihnouti proti všem Magnusovým přívržencům. Volím za ukázkou vysoce charakteristický výrok linguisty Weise, jenž článek svůj, o němž byla už zmínka, uvádí slovy (*Bezenb. Beitr. II 1878, 273*): „Že se zrakové orgány člověka během doby výchovou a cvikem zdokonalovaly, jest faktem dostatečně uznávaným nejen se strany fyziologů, nýbrž dokázaným též se strany linguistické prostředky jazykovými.“ Tedy ze změny řeči, z vývoje slov soudí se tu ne pouze na vývoj duševní, nýbrž dokonce přímo na změnu smyslových ústrojů! — Na jiném místě (*Preyers Sammlung II 7, p. 46*) Magnus zcela loyálně a mužně přiznává, že on i jeho přívrženci zmýlili se v linguistických předpokladech, jakož i ve filosofickém požadavku shody počtku s výrazem,

²⁰⁾ Arnold Ewald: *Die Farbenbewegung. Kulturhistorische Untersuchungen. I, 1.* Berlin, Weidmann 1876 (k tomu dodatky z autorovy pozůstalosti: v *Preussische Jahrbücher* 1904 - 118-78 ss.; 281 ss.); Magnusova kompromisní chvála v *Preyerově Sammlung Physiologischer Abhandlungen II 7, 1880, str. 21* a již *Gesch. Entw. d. Farbensinnes* 1877, p. 19.

²¹⁾ *Srv.: Untersuchungen über den Farbensinn der Naturvölker.* Jena 1880 (= *Preyers Sammlung Physiolog. Abhandlungen II 7*).

Farben und Schöpfung. Acht Vorlesungen über die Beziehungen der Farben zum Menschen und zur Natur. Breslau 1881, zvl. kap. V.

Über ethnographische Untersuchungen des Farbensinnes. 1883 (= *Virchow-Holtzendorff, Sammlung gemeinv. Vorträge, Nr. 420*).

stejným dechem však hlásá vítězství své theorie, k níž prý i tak zapřísáhlí odpůrcové, jako Marty a Allen, konec konců se přidávají ježto připouštějí možnost pradávného vývoje smyslu pro barvy — u živočichů nížce organisovaných; přehlíží tu Magnus ovšem, že se Marty zabývá pouze otázkou po vývoji lidského smyslu barevného, a nedbá též okolností, že sám svým popíráním barevného čítí u zvířat dostává se v nesmiřitelný odpor proti Grant Allenovi.²²⁾

Tak přenáší Magnus spor jednak na pole ryze fyziologické, jednak na pole srovnávacího národopisu, a v této poslednější příčině vyšlo od něho znovu několik cenných popudů pro vědu. Pokročil nad své předchůdce tím, že archy, jež rozeslal po misio-nářích a zámořských konsulátech za příčinou vyšetření barevného smyslu u divochů, byly názornější, obsahující hned ukázky barev, jež příslušníkům toho kterého národa bylo předložiti. Byla tudíž cesta, jím zvolená, kratší. Do rozboru diskuse tímto směrem vedené se 'pouštětí nemíním²³⁾; podotýkám jen, že další reforma ve zkoumání smyslových ústrojů necivilisovaných kmenů šla ruku v ruce s reformou, jež byla provedena v diagnose daltonismu, a že se i při naší diskusi podařilo ušetřiti okliku přes jazykový výraz: zjednodušený tento postup byl několika berlínskými učenci — jmenuji Virchowa, Kirchhoffa, Rabl-Rückharda — se zdarem aplikován na černoších, Nubijcích a j.²⁴⁾ (Dokončení.)

²²⁾ Dnešní stanovisko vůči barevnému vnímání na př. hmyzu jest ostatně, jak mohu doložiti z K a s s o w i t z e, daleko skeptičtější, než bylo stanovisko Allenovo. (Za mnohou informací o současném nazírání na Darwinism jsem díky zavázán panu prof. Dr. Babákovi.)

²³⁾ Také problémy pedopsychologie jsem ze svého přehledu vyloučil.

²⁴⁾ V. na př. Zeitschrift für Ethnologie z r. 1879, 1880. — K methodám vyšetření barvocitu: Chalupецký, Oční lékařství 40.

Dr. OTOKAR FISCHER:

KONTROVERSA O VÝVOJI LIDSKÉHO SMYSLU PRO BARVY.

Poznámky k dějinám vědeckého problému.

(Dokončení.)

V směru Marty m vykázaném pohybuje se přehledná, poučná, bez falešných nároků vystupující studie Hocheggerova,²⁵⁾ v níž je správně oceněna zásluha Martyho o logické ujasnění pojmů a v níž se žádoucí přesností proti sobě jsou postaveny oba směry, jeden reprezentovaný Krausem, druhý zastoupený Magnusem (a Haeckelem). Hochegger ovšem se přidružuje k prvému z nich; nesdílí se s radostnými propagátory vývojové myšlenky o blahé naděje ve zdokonalení našich smyslových ústrojů. Opatrný výsledek jeho bedlivých úvah zní (str. 96): „nanejvýše kvantitativně vyšší výkonnost svých orgánů mohl člověk získati během tisíciletí, nikoli kvalitativně vyšší.“ V interpretaci starých textů, především Homera, souhlasí Hochegger s Gladstoneovými odpůrci. — Právě tyto problémy, z nichž diskusse vzala svůj počátek, totiž filologický výklad míst v náboženských zpěvech arijských, v bibli a v řeckém eposu daly v letech osmdesátých a dávají ještě za našich dnů podnět k řadě detailních pojednání.

Celý systém hellenských barev obral si za předmět badání Edmund Veckenstedt²⁶⁾ a dospěl k výsledkům zničujícím Gladstoneovy předpoklady. U Veckenstedta pohřichu schází historická spravedlnost. Pro Gladstonea mívá epitheton ‚dieser seltsame Forscher‘, Magnusovu domněnku sarkasticky odbývá přezdívkou ‚Augendarwinismus‘, čímž zcela neoprávněně klade anglickému systému za vinu něco, co, jak jsme viděli, pro střízlivější pokračovatele nutně neplynulo; nadmíru úzkoprsé a nedůtklivé pak jest Veckenstedtovo stanovisko k pomoci věd přírodních. — Veckenstedt rozšiřuje svou úvahu z Homera na celé řecké básnictví epické a v odporu proti všem dosavadním badatelům vůbec problému žádného nechce uznávati.

²⁵⁾ Die geschichtliche Entwicklung des Farbensinnes. Eine psychologische Studie zur Entwicklungsgeschichte des Menschen. Innsbruck, Wagner 1884.

²⁶⁾ Geschichte der griechischen Farbenlehre, das Farbenunterscheidungsvermögen, die Farbenbezeichnungen der griechischen Epiker von Homer bis Quintus Smyrnäus. Paderborn 1888.

V důvěřivé své snaze po úplném odzbrojení odpůrců dokonce tvrdí, že všechny zdánlivé anomálie se dají redukovati na nesprávnost dosavadních výkladů. Kdyby prý (srv. str. 78) skutečně se dalo dokázati, že jedno a totéž slovo, na př. „šed“, bylo kýmsi užíváno současně k označení dvou předmětů, jež dnešnímu oku se zdají býti barvy modré a zelené, pak prý onen spisovatel i generace, jíž náležel, těchto barev nevnímali. — Ještě užší kruh opisuje několik klasických filologů, kteří se omezují na zodpovědění otázky po barvách homerských. Jsou skoro souhlasně za jedno v odmítnutí stanoviska Gladstoneova, nečiní tedy za nápadný nedostatek Homerova označování barev zodpovědny smyslové orgány lidí starověku; ale velice se různí v cestě, jak onen tak nápadný nedostatek vysvětlují. Tím ovšem nadobro opouštějí půdu fyziologickou, hledajíce argumenty v psychologii a estetice.²⁷⁾ Je mi teď referovati o diskussi, která šla tímto směrem.

Speciálně o Homera vede se diskusse již půl století, ale k dohodě mezi učenci posud nedošlo — ač-li vůbec uznávají oprávněnost a existenci problému. Třeba tudíž vyjmouti Veckenstedta, jenž neshledává u Homera chudost barevných výrazů: naopak (l. c. p. 76), homerské zpěvy prý svědčí o radosti, již lidé tehdejší měli z barvitých jevů, a vyslovují radost tu bohatší měrou než na př. skladatelé písně o Rolandu nebo Nibelungů; Goetheův Hermann und Dorothea v poměru k Homerovi jest prý báseň chudá barvami, a tu přece epický básník stojí v bezprostředním vztahu k předmětům světa jej obklopujícího. Zmínky zasluhuje také, že podle některých interpretů byl Homer vyznačen velmi bystrým nadáním rozeznávati odstíny barevné, jevícím se na př. tam, kde je řeč o stromech na Kalypsině ostrovu (Odyss. ε 64): tam stromy jsou —

²⁷⁾ S Gladstonem do veliké míry souhlasí homerský badatel Jakob La Roche (v 29. zprávě gymnasia lineckého 1880); odmítavě kritice naproti tomu byly Gladstoneovy (a La Rocheovy) vývody podrobeny, nehledě k uvedeným již článkům Jordanovu a Schusterovu, od Joh. Lorze (v programu aaraském z r. 1882) a od Karla Eulera (ve zprávě gymnasia v Marburgu, za 1902—3). Od Římanů odráží výtku sleposti pro modř W. E. Goetz (Waren die Römer blaublind? v Archiv für lat. Lexikographie 14, 1905, 75—88). Barvy bible interpretoval ve smyslu protigeigerovském Fr. Delitzsch (auktor studii o barvách: „Iris“) v Herzogově Real-Encyklopädie 5, 756 (1888). — Celou otázkou zabývá se v knize vlastně opozdění odpůrce Gladstoneovy hypotезy N. P. Bénaky (Du sens chromatique dans l'antiquité. Paris, Maloine 1897). Nezvěstna zůstala mi italská práce Scimeniho, již cituje doc. Chalupecký ve své Hudbě barev str. 94. O knize Schultzově se zmíním ke konci článku.

prý úmyslně — seskupeny dle stupně zeleni (*κλήθρη τ' αἴγιός τε καὶ εὐώδης κυπάρισσος*).

S touto dvojí výhradou je dovoleno tvrditi, že homerští badatelé budují celkem na předpokladech, na něž poukázal Gladstone. Neshodují se s ním sice v mínění, že by Homer nebyl měl počítků umožňujících dojem chladných barev, uznávají však, že se u něho modř a zeleň nevyskytují v některých případech, kde by nám padly především do oka — vždyť podle H o c h e g g e r a p. 60 nedovedeme si představit krásného krajinářského obrazu beze zelených luk a lesů, bez radostné modři nebes! Neplatí to ani tak o barvě oceánu, jenž Homerovi jest *ιοειδής*, jako o barvě oblohy, již neoznačuje vůbec. Mimo to mlčky či otevřeně přiznávají filologové, že měl Gladstone pravdu se svým pozorováním, že v poměru s epithety pohybu a zvláště lesku barva se vyskytuje minimálně. Argumenty však, jimiž pozorování bylo vykládáno, byly co nejrůznější. Rozvrhnu pokusy o výklad ve tři skupiny, jež podřadím různým hlediskům: jedno vysvětlení (a) zakládá se na úvaze o temperamentu národním a o potřebách života; má hlavní zastance v Anglii. Ostatní dvě hlediska jsou směrodatna pro estetiku německou: jsou podmíněna jednak Schillerovou distinkcí umění naivního a sentimentálního (b), jednak Lessingovým kriteriem básnického a malířského umění (c).

a) Gladstone (Studies on Homer 419 ss.) dovozuje polemicky proti Ruskinovi, že Homer měl smysl a cit pro pittoreskní, ba romantické prvky přírody, že měl oko pro krásu krajiny. Ale nedíval se křesťansky, idylicky. Prudká letora helenská promítala na venek vroucí život vnitřní a oživovala mrtvé předměty (slova jako „the fountain from within overflowed“ působí jako vědomá reakce proti W i n c k e l m a n n o v ý m formulím o klidu a kontemplativní kráse řecké duše). Homerovy duševní schopnosti směřovaly k činným a činatorodým funkcím, takže krásné formy přírodní, jež modernímu člověku připadají pouze krásnými bez ohledu na praktický význam, Hellenovi neznamenalý než lem vlastního roucha. Vůdčím pravidlem jeho básně jest, že kde my bychom byli passivní, on hledí činu; že kdežto my se zadostiučiněním se oddáváme kontemplaci, on stále se smělejší energií, s odvážnější radostí se snaží všechno oživit; kde my pátráme po tvaru, on vyhlíží po životě. Lomoz vln popisuje stejným výrazem jako hlučení shromážděných Achajců; rozrazi-li se vlny v pěnu, ozdobují se chocholem přilby válečnickovy; jede-li po nich jejich velitel, rozestoupí se radostně, a kráčí-li na válečné pole, tu i ony se derou na pobřeží v přemocném soucítění s jeho úsilím.

Aplikaci těchto vývodů na otázku o barvách neprovedl nikdo jiný než Gladstone úv odpůrce Grant Allen (Der Farbensinn p. 263). I pro něho vyznačuje se Homer zálibou ve velkolepých scénách přírody, v neobyčejných úkazech. Naproti tomu prý se nezajímá o předměty všední. Množství skvělých věcí venku v přírodě, pro něž my máme tolik různých označení (j. květiny, ptáci, motýli) mělo jen nepatrnou cenu v očích krvelačných zápasníků, jichž největší rozkoší byla válka. Souhlasný do jisté míry názor shledávám u anglického básníka, jehož jméno snad překvapí v dějinách vědeckého sporu, ale jehož výrok shrnuje nejtrefnějším způsobem argumentaci založenou na úvaze o temperamentu helenském. Ve Wildeově zповědi De profundis jest místo (česk. překladu str. 78): „Nalézám mnoho zdraví v poměru Řeků ku přírodě. Nežvatlali nikdy o západech slunce, nehádali se, jsou-li stíny na trávě skutečně fialové čili nic. Ale věděli, že moře patří plavci a písek nohám běhounovým. Milovali stromy pro stín, který vrhají, a les pro polední ticho.“

b) Geiger uvádí na vysvětlenou (předpokládaného) chybění modré barvy u Homera pozoruhodnou paralelu z moderního básnictví: konstatuje, že u básníka „naivního“, jakým byl Goethe, výraz „modré nebe“ se vyskytuje nepoměrně řidčeji nežli u poety „sentimentálního“ jako Jean Paul. Marty odbýval toto pozorování důvodem poněkud racionalistickým, že prý Goethe „mit den Worten besser Haus hält.“ Geigerova domněnka nabývá však reálného pozadí statistickými (ač trochu vnějšně konanými) údaji Grant Allena, jenž stanoví daleko převládající převahu teplých barevných tónů nad chladnými u několika anglických lyriků. Naprosté správnosti Geigerovu pozorování přiznati nelze, ale pro Goetheovu prvou periodu, před italskou cestou, platí, že měl pranepatrný zájem o barvitost jevů, což naznačil též Geigerův odpůrce Steintal (p. 208) zdůrazněním rozdílu mezi koloritem nebe německého a jižního, a což mohu dotvrditi na základě nejnovějších studií o Goetheovu smyslu pro přírodu.²⁹⁾ Je nesporný dále zvláštní úkaz, že směry jako onen, jemuž se blížil romantickou, subjektivní svou povahou Jean Paul, mají vyslovenou zálibu pro modrou barvu a též pro jiné temné odstíny jako hněd a fialovo. — Ve všeobecnější podobě chce schillerovský termin naivního a sentimentálního pojímání přírody uvést do diskusse Hochegger (p. 63); ne pro modrou barvu pouze; celkový nedostatek barevných označení chce vysvětliti „naivním“

²⁹⁾ Kutscher, Das Naturgefühl in Goethes Lyrik bis zur Ausgabe der Schriften 1789. Breslau 1906, zvl. p. 67 s., 95.

způsobem, jak lidoví básníci se dívají na svět. Nemohu potlačit pochybnost, zda tato formulace neutrpí ujmu, vezmeme-li v úvahu také jiné „naivní“, ale nikoli nebarevné výrazy lidového citění, zda Hochegger vystačil by se svou argumentací také k vysvětlení přehojných epithet bělosti a zeleni v lidových zpěvech slovanských nebo skotských.²⁹⁾

c) Albert Schuster, z prvních oponentů Gladstoneových, zavedl problém na pole poetiky (Zs. f. Gymn.-Wesen XV, 1) a uváděl malou zásobu Homerových označení pro barvu ve vztahu s vnitřním prý zákonem básnického tvoření, přejatým z Vischerovy esthetiky. Vischerův zákon (Aesthetik III 2, § 844, p. 1192) vznikl zase kritikou Lessingovy slavné základní these Laokoonta. Vischer v podstatě přijímá Lessingův názor, že básnictví jakožto umění operující v čase a transitorickými prostředky (slovy), nemá zasahovati v okruh koexistenčních výrazových možností, jaké jsou obsaženy v malířství. V odůvodnění se sice odchyluje, ale hlavní požadavek je jakoby přímo přejat z Laokoonta: „V básnictví barva není tak podstatným znakem jako v malířství; poesie může však spíše nežli malířství dáti citu pro formu převahu nad citem pro barvu... Útvary, jež básnictví předvádí naší obrazotvornosti, mají ovšem také barvu, nad světem Homerovým klene se temně modrá jižní obloha a stkví se veškeren život ve žhoucím slunečním světle. Ale jestliže všechny rysy jevu, jak se jeví vnitřní smyslnosti, pozbývají určitosti, platí to přece víc o barvě nežli o obrysu; ten se vnitřnímu oku přesněji a ostřeji vkresluje, ježto je linií.“ Tato slova Vischerova podávají tedy Schusterovi klíč k porozumění Homerova stylu epického. Naproti tomu namítá Marty, že by se tím ještě nevysvětlilo, čím to, že Homer užívá tak trefných srovnání se světlem. Dle Martyho se nedostatek Homerových barev vysvětluje přečnivající hodnotou představ o psychickém. Tak nahrazuje Marty zákon zákonem a stanoví (p. 148), „dass die Vorstellung von Psychischem unter sonst gleichen Umständen mehr wert ist als die vom Physischen.“ Tato kapitola kontroverze o vývoji smyslu pro barvy, vracející se k estetickým maximám osmnáctého století, podává v malém měřítku obraz německé idealistické esthetiky. Martyho zákon má na svědomí nešťastnou formulaci Hochegge-

²⁹⁾ Schillerovská distinkce naivního a sentimentálního měla za následek, že celé antice byl po dlouhá léta upírán vřelý osobní poměr k přírodě; teprve A. Bieseho práce (Die Entwicklung des Naturgefühls bei den Griechen 1882; bei den Römern 1834) odstranily rozhodněji tento předsudek.

rovu (p. 67): „Die Vorstellung der Farbe in der Natur hat bei Homer noch keinen psychischen Wert, er musste daher in der Verwendung des Farbenepitheton sparsam sein, da er nur eine physische Vorstellung damit erweckte“, jakoby básník — tak „naivní“ básník jako Homer — řídil se dle nějakého kanonu, jenž dává psychickému jedničku, v povrzení maje jevy fysické. Skutečné povrzení fysickým jako čímsi nižším a podřízeným hlásí se u německých esthetiků. Ale k jedné otázce neodpovídají, totiž: je barva skutečně tak ‚fysický‘ a na ‚fysické‘ podmínky vázaný jev, jak Marty a jeho stoupenci za to mají?

Marty redukuje problém na věc ekonomie básnického slova. Jeho argumenty pak vrcholí p. 150: „Beim echten Dichter wird körperliche Schönheit vornehmlich im Dienste des Psychischen, als dessen Schauplatz und Träger, erscheinen. Nur ihm ganz zu verbieten, dass er die rein physische Pracht und Vollendung von Farben, Formen u. dgl. schildere, wäre unberechtigt. Auch sie ist nicht ohne Wert ...“ Básníci by měli za tento jen částečný ortel býti povděční. Normativní esthetika ani dnes není mrtva. I Lessingův zákon občas se ještě opakuje. A přece by snad bylo na čase zdůrazniti, že právě tak jako Lessingův zákon vykonal blahodárné poslání v dějinách německého básnictví, právě tak jako dodnes podržel pravdu vůči běžné, průměrné a podprůměrné produkci, právě tak se stává holou nemožností, jsa aplikován na dnešní skutečně živé umění. A Vischerův zákon? Pravím-li, že by mohl býti vyňat z Laokoonta, není to míněno obrazně. Zní jako výrok klassicistického století osmnáctého. Je v něm vyjádřena ona bezmezná úcta k ryzí kráse formy a linie, a spolu ono neporozumění koloritu, ono téměř nepřátelství k barvě, jaké panovalo u současníků Lessingových. Poukazuji k podepření tohoto příkrého úsudku na to, kterak Vischer v oddílu o architektuře a plastice (Aesthetik III 2, p. 378 ss., zvl. 381) se vytáčí, maje vysvětliti antickou polychromii. Stopu oné nepřejicnosti vůči barvě shledávám též u Schustera, praví-li (l. c., p. 725), odvolávaje se na Vischera: „Nesmíme se tudíž diviti, že počet homerských označení pro barvu jest tak nepatrný; a troufám si vysloviti tvrzení, že u žádného básníka, byť i příslušel sebe pokročilejší době, početní poměr se neukáže příznivějším.“ Patrně má Schuster na mysli básníky epické; sice by jeho tvrzení bylo do nebe volající. Jinak totiž Schuster činí slibné náběhy k tomu, převéstí fenomen na princip nikoli básnictví vůbec, nýbrž na princip epický. Bohužel

v tomto směru, jimž nesly se též letmé poznámky Lorzovy a Eulerovy, bylo dosud činěno málo pozorování³⁰).

Ze stručného přehledu esthetické diskusse vysvítá: východisko celé kontroverze, totiž otázka barev homerských není podnes objasněno — ač-li některé závažné mínění pozornosti mé neušlo. Přes množství prací otázkou se zabývajících byla by i dnes pro klasického filologa příležitost k novému zkoumání; bylo by mu ovšem předem rozhodnouti, zda nějaká anomalie homerského stylu existuje; historie problému by ho varovala unáhlených důsledků jednak v posuzování fyziologického základu stilistické zvláštnosti, jednak v hodnocení esthetickém; ani Geigerova hypotéza ani esthetika idealistická by nemusila másti jeho úsudek. Ještě druhý prospěch by mohl čerpati z historie otázky: nespokojil by se výkladem příliš jednoduchým; zkoumal by, zda snad kombinací uvedených method by se dospělo k vysvětlení uspokojujícímu všechny námitky a požadavky.

Na tomto místě ovšem, kde běží o historii a psychologii vědy spíše nežli o definitivní rozřešení problému, rozhodné slovo o otázce barev homerských proneseno nebude, následující poznámky jsou rovněž míněny jakožto příspěvky k dějinám problému. Běží o toto: nelze nalézt částečné důvody, jimž theorie o vývoji smyslu pro barvy děkuje za svůj vznik? nebyly snad v myšlení Gladstoneově, Geigerově a jich následovníků nějaké prvky odjinud převzaté a mimo vlastní dosah otázky ležící, ale schopné vytvořiti onu hypotézu tak málo se srovnávající se skutečnými fakty — či alespoň s fakty, jak my je dnes pojímáme? Pokusím se o vytknutí dvou spolupříčin, dvou vedlejších zdrojů vývojového učení o barvách.

Předně: Zastancové potírané theorie dali se másti theorií starých fysiků a Goetheovou. Jasněji řečeno: uváděli staré výklady v souhlas se starodávným organismem. Vysvětlovali nesprávné názory o vzniku barev z jasu a šera anomálním systémem vjemovým. Popudem k této identifikaci theorie s ner-

³⁰) Na př. od Veckenstedta o označení barev v písni o Rolandu a v Nibelunge Not: Zeitschrift für Völkerpsychologie 17 (1887), 139 161. Přčetná novější literárně-historická pojednání o citu přírodním mají zřetel převážně k básníkům lyrickým. — K předcházejícímu výkladu dodávám kuriosní doklady pro normativní esthetiku z Bénakyho Sens chromatique dans l'antiquité (1897): pg. 169 Homère, sans doute, obéissait à la même loi d'esthétique; p. 351 le peintre (opakem k básníkovi!) voit la nature objectivement et sa subjectivité n'y entre que dans la juste mesure pour corriger les défauts de la nature (místo neuvěřitelné a jež by kdo stěží hledal ve francouzské — třeba ne od Francouze psané — knize ze sklonku periody francouzských impressionistů).

vovou soustavou byla *Farbenlehre Goetheova*. Goethe klade na to důraz, že jeho protinewtonovské učení mělo předchůdce za všech dob. Nejlepší příklad vlivu Goetheova v tom ohledu podávají úvahy o modré barvě. Goethe pokládal modř za barvu věčné temnoty, modř a černě za velmi příbuzné barvy, a konstatoval, že staří přidružovali modř rovněž ku stínu. K tomu poznamenává Magnus³¹⁾ „worin aber doch gewiss die verdeckte Andeutung liegt, dass auch er — Goethe — geglaubt habe, das Blau sei in jenen Zeiten noch nicht durch eine spezifische Netzhauterregung empfunden worden, sondern vielmehr noch in der Vorstellung des Dunklen und Schattigen aufgegangen.“ Tedy: Goethe se dovolává Pythagorejců, že prý měli stejný názor, jako on, o příbuznosti modři s černí; Magnus vidí v Goetheovi spojence pro svoje tvrzení o orgánu antických lidí stejně reagujícím na modř i na černě. Ještě zřejměji dá se Goetheův vliv stopovati u Gladstonea; již ve Studiích (p. 489, srv. 493) se výslovně dovolává Goetheova svědectví pro svou thesei „that the Homeric colours are really the modes and forms of light,“ a v druhé práci (*Farbensinn*, p. 46) praví: „Goethe, zdá se, předpokládal určitá spříznění mezi barvami na světlém konci spektra a mezi barvami na temném jeho kraji... Goetheova *Farbenlehre* zdá se mi do jisté míry souhlasiti s Homerovými názory o barvě — kterýžto předpoklad ovšem spíše cítím, než abych ho dovedl dokázati.“ Pak zdůrazňuje sice, že Goetheovy vývody nepřijímá zcela za své; ale to je pro nás vedlejší. Hlavní věc, o níž nám tu běží, jest, že Goetheova polemika proti Newtonovi a Goetheova interpretace starých teorií fyzikálních byly z popudů pro soustavu „evoluční“.

Jiný pramen Gladstoneovy theorie, na nějž dosud rovněž nebylo s důrazem poukázáno, jest způsob, jak se on a jeho stoupenci stavěli k otázce antické polychromie. Z prvních přívrženců jediný Geiger,

³¹⁾ V prvním spise, *Gesch. Entw.*, p. 50, pozn.; srv. tamtéž p. 46 partii o antických teoriích o barvě, dále hojně citáty z Xenofanta o trojbarevnosti duhy. Z Geigera uvádím p. 46 a 50 jeho přednášky, kde shledává doklady pro totožnost označení pro modř a černě, pod zřejmým vlivem Goetheovým. Z Goetheových výroků o identitě obou barev cituji jakožto shrnující aperçu: *Zur Farbenlehre, Historischer Teil* (W. A. II. 4, 200, cf. 294 s.) „Ich hatte (in Italien) die Ohnmacht des Blauen sehr deutlich empfunden, und seine unmittelbare Verwandtschaft mit dem Schwarzen bemerkt; nun gefiel es mir zu behaupten, das Blau sei keine Farbe!“ S podobnou koncizností též na jiných místech, jež německým učencům snad tanula ještě zřetelněji na mysl než citáty z díla přírodovědeckého; tak z rozmluv s Eckermannem 20. prosince 1826, 11. dubna 1827 o barvě nebes jakožto o barvě věčné temnoty.

zdá se, nad tou otázkou se pozastavil. Uvádí příklady z egyptské polychromie, o řecké ani slova; v historii malířství jsou mu směrodatna slova Pliniova o čtyřech barvách za doby hellenské užívaných. Ale ani ze znázornění nebe modrou barvou v umění orientálním prý ještě nevyplývá, že tato barva skutečně jasným vědomím byla odlišována od černi a jejích nuancí (Urspr. d. menschl. Spr. 2, 344) — kterýmžto výrokiem autor jakoby hned předem chtěl odraziti všechny námitky z pomalovaných zbytků skulpturálních čerpané; ale nehledě k tomu, že je to pouhá výmluva a jeden z oněch Steinthalových prokázaných logických úskoků, nelze Geigerově poznámce ani methodicky dáti za pravdu. Barevné znázorňování barevných předmětů pozbylo by teprve tehdy své průkazné platnosti, kdyby se z nanesené barvy dokázala nějaká nepravidelnost: o takový důkaz však nikdo ze starších zastanců Gladstoneovy theorie se nepokusil. Je zcela pochopitelný Grant Allenův údiv (p. 211), že se Magnus atd. nestarali o malířství, skulpturu, keramiku starověku, a má pravdu Hochegger (p. 30), že polychromní zbytky mají pro spornou otázku cenu přímého experimentu.

Gladstone, Geiger, Magnus psali v letech padesátých až osmdesátých; tedy po epochálních objevech Hittorfových a Semperových o mnohobarvosti řeckého výtvarného umění. A přece žije v jejich obrazotvornosti antika „mramorová“. V kontroverzi o vývoji smyslu pro barvy vidím jednu fašistickou pojmání starověku, měnícího se pod dojmem objevu polychromie. Je myslitelné, že věc, která je ve znalosti badatelově, nemá na jeho celkové myšlení hlubšího vlivu. Esthetik Vischer, jenž přece též byl obeznámen s novými objevy a jenž operuje na př. s vývody Feuerbachovy mi je předcházejícími, nicméně ignoruje vliv, jež by odkrytí polychromie důsledně mělo míti na jeho estetické regule. Podobně Gladstone sám: ač ví o archaeologických výzkumech, nenechává se jimi rušiti ve svých domněnkách, naopak dle svých předpokladů urovnává fakta: „The art of painting . . . was wholly unknown,“ zní jedna z jeho thesů (p. 488); jinde (p. 491) zmiňuje se o barevných stopách na starověkých památkách: ale třeba prý míti na mysli starodávné datum Homerových zpěvů, mimo to též, že Řekové v užívání a pojmání barvy byli daleko pozadu za národy východními. Tedy kontradikce ve dvou řádkách. Neboť právě starodávný vznik Homerových zpěvů jest zárukou toho, že jeho současníci byli časově ještě blíže vlivům orientu! Tu není podstatného rozdílu mezi Gladstoneovým pojmáním a mezi slovy, jaká se psávala ve století Winckelmannově: třeba těmito tak charakteristickými slovy Döringovými (z roku

1788),³²⁾ jež se zadostiučiněním citoval Magnus (Gesch. Entw. 12, pozn.): „O mnohonásobné a veliké pestrosti barev, v níž tolik libovali si pozdější lidé změkčili a rozkošničili, nic nevěděla přísná prostota oněch primitivních lidí (totiž Řeků a Římanů).“ Je-li co charakterističtějšího než tento výrok, jest to okolnost, že právě přívrženec Gladstoneův viděl v něm potvrzení své theorie, a že k němu dodává: pravou příčinu oné nebarevnosti antiky Döring ovšem neoznačuje, (totiž nevyvinutost fyziologickou). Ve věci však se s ním Magnus shoduje. Oč těsnější objevila se pozdějším badatelům příbuznost světa řeckého se světem orientu! V běžných reáliích k Homerovi poukazuje se — beze vztahu ovšem k naší kontroverzi — na př. na pestrost Homerských rouch ženských; odalisce krále Hiram Tyrského nebo jedné ze žen Šalamounových prý jsou Homerovy ženy podobnější než Atheňance doby perikleovské.³³⁾

Soudím tedy: Vznik theorie o nedokonalém systému zrakového ústrojí u starých Řeků souvisel s přezíráním fakta helenské polychromie; a dnes, kdy se vědomí o barevné mnohotvárnosti řeckého světa hluboko vžilo, ne-li v názor průměrného publika, tož jistě v představy odborníků, jest Gladstoneovská formulka nepřijatelná. Proti jeho tvrzení o vývoji smyslu chromatického mohl před desíti lety vystoupiti Bénaký především na základě argumentů z řecké archaeologie. A co je nejzajímavější: poslední stadium sporu, reprezentované dílem Schultzovým³⁴⁾, antickou polychromii nikterak neignoruje, nýbrž právě z ní chce vyvoditi řadu anomálií. W. Schultz jest žákem Arnošta Macha. A jako Mach se vyslovil skepticky nejen o Magnusově theorii, nýbrž vůbec o možnosti, že se orgán zrakový, zvláště smysl pro barvy, v budoucnosti bližší či další zdokonalí a zušlechťí,³⁵⁾ stejně i Schultz odmítá stanovisko Magnusovo a stanovisko vývojové vůbec.³⁶⁾ V nižádné podobě nezdá se mu problém evoluční, aplikován jsa na otázku po zrakovém ústrojí Helenů, plodným. Tak se otázka Gladstoneem navržená, Geigerem prohloubená, Magnusem rozšířená, pod rukama Schultzovým a redukuje z problému všelidského, ba vše-organického, opět na speciální thema graecistů; ze záležitosti evoluční theorie stává se problem — patologický. V referátu, jenž se zabývá kontroverzí o vývoji

³²⁾ De coloribus veterum: uveřejněn v Doeringových Commentationes etc., Norimbergae 1839, 86/99.

³³⁾ Srv. Buchholz, Homerische Realien II. 2, 273 s.

³⁴⁾ Das Farbenempfindungssystem der Hellenen. Leipzig, Barth 1904.

³⁵⁾ Analyse der Empfindungen, 2. vyd., str. 75, pozn.

³⁶⁾ Zvl. p. 85 ss.

smyslu pro barvy, jest kniha Schultzo va vlastně s dostatek určena, řeklo-li se, že pro něho vývoje smyslu pro barvy není; ale jsa s jedné strany nejenergičtějším Magnusovým odpůrcem, snaží se Schultz současně o oživení jeho vůdčí these, že staří Řekové měli systém barevného čítí redukovaný, tudíž s našeho stanoviska abnormální. Tímto svým výsledkem při odchýlném východisku zaujímá Schultz zvláštní postavení v dějinách sporu, a také svou methodou putuje po cestách sobě vlastních. Stručným referátem poukáží zvlášť na jeho vztah k dosavadnímu průběhu kontroverse.

Schultz vychází z otázky filosofie řeči: v jakém poměru jsou počitek a slovní výraz; kterak na pohyby (modifikace) výrazu třeba hleděti se stanoviska analyzy počitků. Na svou methodu klade hlavní důraz, jí přisuzuje samostatnou cenu, byť i resultát se ukázal ilusorním. Nestaví své vývody, jak dosaváde většinou se dalo, na základě děl básnických, nýbrž na základě prosaických, v prvé řadě vědeckých spisů, v čemž jistě je pokus o větší přesnost než u všech jeho předchůdců. Pomocí etymologie a lexikální statistiky dovozuje z příkladů, u nichž metaforické užití jest vyloučeno, že výrazy starých Řeků byly víceznačné, jsouce užívány o odstínech, jež výrazová schopnost zdravého organismu nikdy prý by neshrnula pod název jediný. V druhé argumentaci vrací se Schultz k methodě kdysi Magnusem pěstované, srovnává totiž starořecké popisy duhy, při čemž zase neopereje na základě poetické věty Xenofanovy, nýbrž na základě popisů filosofů a přírodovědců. I tu dochází úsudku: helenský systém počitků barvy byl nepravidelný. Stejně končí se úvaha o popisu, jež Demokritos (a po něm Platon) podal o svých prý praktických pokusech v míšení barev. Pracně dotvrzený úsudek o abnormálnosti řeckého systému zrakového slouží auktorovi za hledisko, s něhož se dívá na řecké umění. Poštětilo se mu na reprodukci jednoho antického obrazu seznati, že fialové roucho vrhá zelené stíny. I dochází po mnohých oklikách k závěru, že staří Řekové zaměňovali barvu zelenou s fialovou jak v umění výtvarném, tak v pozorování přírodním, že v stupnici barevné jsou sice zastoupeny všechny tony, ale pro žádný odstín, vyjímaje odstíny červení, nejsou označeni jednoznačně; mimo to prý v stupnici je mezera pro ryzí modř a pro ryzí žluť. Nedostatek určitých počitků modři a žluti a zaměňování nuancí zelených a fialových jsou pro lékaře symptomy „slepoty pro modř a žluť“ (Blaugelblindheit), tudíž diagnosa: staří Řekové byli barvoslepi.

Sensačním výsledkem dostává se Schultz v křiklavý odpor se vším bádáním dosavadním. Steinthal kdysi (Urspr. der Spr.³ p. 208)

v ohni zápasu byl prohlásil: neměli-li staří básníci stejný orgán jako my dnes, tož vůbec lidmi nebyli; Schultz naopak dokazuje, že zrakový systém řeckých lidí byl přímo patologický, což prý na jich lidskosti mění právě tak málo jako perversní jich sklony sexuální. Magnus (Farbe und Schöpfung 175, 192) prohlásil, že mu ne napadá stigmatizovati Řeky za slepé pro červenou a zelenou barvu; Schultz odpovídá: Daltonisté? nikoli; ale slepi pro modř a žluť.

Vědecká kritika se vzácnou jednomyslností Schultzovy resultáty zavrhuje. Je sice dojemná — ne-li tragická — podívaná, že Magnus³⁷⁾ ke konci svého života vyslovil se velmi pochvalně o knize, v níž chtěl dokonce viděti alespoň částečné potvrzení své theorie (potvrzení vývojové theorie ve spisu, který, kdyby byl uznán, by vedl přímo k zavržení vši evoluce!); ale jinak všechny vážné recenze, jež jsem našel, s výsledkem Schultzovým počítají leda jako se zajímavým kuriosem.³⁸⁾ A jiného významu jeho spis také nemá. Knihu, kde tolik se mluví o tom, co je dovoleno s methodického stanoviska, ilustruje mi nejlip kapitola o reprodukci antického obrazu: opatrný badatel přec by nevyvozoval z kopie tak dalekosáhlých konklusí pro původce originálu, pro jeho zákazníky a všechny současné soukmenovce! Kdyby nakrásně byla metoda oné kapitoly správná, pak by byla leda dovolena domněnka, že „modroslepý“ byl onen moderní malíř, jenž antický obraz obkresloval.

Schultzova kniha vybízí k poznámkám methodickým. Řadí se (třeba že ne úmyslně ani organicky) k oněm v moderní době tak hojným pokusům vyvoditi z duševních plodů abnormálnost jich původců. Auktoři, kteří usilují o takové příspěvky k patologii kultury, mají v jedné věci zlehčenou posici. Abnormálnost dovodí se snáze než normálnost. Ba na základě písemných památek se zdraví vůbec nedá konstatovati. Diagnosa na zdraví a na normálnost je vlastně možna jen tehdy, je-li dána příležitost osobní prohlídky. Jinak vždy je tu možnost, že nějaký příznak byl přehlédnut. Dovede-li kdo hodně kroutit interpretaci, vyvodí z Goetheových výroků, že byl perversní, dovodí, že Ibsen byl posedlý fixními

³⁷⁾ Mitteilungen zur Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften IV. 1905, p. 156.

³⁸⁾ Srv.: Hugo Blümner, Berliner Philologische Wochenschrift 25 (1905), 19 ss.; Christian Harder, Wochenschrift für klassische Philologie 21 (1904), 1417 ss.; H. Stadler, Blätter für Gymnasialschulwesen 41 (1905) 345 ss.; Guttman, Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane 39 (1905), 452 ss.; nejnověji: Heine und Lenz, Über Farbensehen, besonders der Kunstmaler, Jena 1907, p. 28.

myšlenkami a Kristus že byl epileptik. Se stanoviska „methodického“ rovněž je dovoleno, zdánlivého poctivce pokládati za darebáka, nejlepšího přítele za špehouna. Ale v těchto případech běží alespoň o podezření, jež se dá vymeziti; kdežto u Schultze —? Co jest „Blaugelblindheit“? Sám přiznává, že její klinický obraz jest náramně složitý a že byla dosud konstatována ve zcela málo případech.³⁹⁾ To mu však není závadou, by výjimečný stav, jehož symptomy prozatím nejsou přesně vyznačeny, přisuzoval celému národu, od jehož života nás dělí dvě tisíciletí, na základě pozorování oklikou nabytých.

Auktor dal se, jak sám praví, beze všech předpokladů do své práce, tedy beze snahy dokázati abnormní povahu řeckého ústrojí smyslového, bez tušení, k jakým koncům dospěje. Myslím, že jeho kniha jest odstrašujícím příkladem oné zdánlivě objektivní, oné prý nepředpojaté vědy, která počíná pátrati bez předpokladů, to znamená bez určitého cíle. Oč výše stojí badatelé, jichž metoda, jichž bádání tvoří součást jejich bytosti, u nichž stejně východisko jako meta bádání je v dosahu jich osobního interesu, u nichž posléze celý temperament se přímo rve s nepoddajným materiálem. Ano, jsou v nebezpečí, že svým vytčeným (ne v jednotlivostech, než v celkovém pojetí vytčeným) cílem se dají svést ke zkreslování linií, k jednostranným interpretacím, k ukvapeným generalisacím. Ale jsou v jistotě před druhým, daleko osudnějším, protože zcela náhodným poblouzením, ke kterému svádí tupá massa materiálu. Veliký nález, veliká myšlenka nebývají odkryty slepě a náhodně, objevitelé nevydávají svůj člun za hříčku vln a dobyvatelé nových území ve vědě opouštějí starou vlast s úmyslem dobyvatelským.

³⁹⁾ K povšechné informaci o defektech barvocitu: Chalupický, Oční lékařství 229.

